

Το ΕΑΜ ως Νομιμοποιητικός Μύθος

Βασίλης Γεωργάκης

Η 27^η Σεπτεμβρίου είναι μία ημερομηνία με έντονο συμβολισμό: είναι η επέτειος της ίδρυσης του Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου. Η ίδια η ιστορία της Αντίστασης και του ρόλου που το ΕΑΜ και ο ΕΛΑΣ έπαιξε σε αυτήν είναι περίπου γνωστά στους περισσότερους. Αυτό που παρουσιάζει έντονο ενδιαφέρον σήμερα είναι ο τρόπος με τον οποίο η Αριστερά (πλην ΚΚΕ) αντιμετωπίζει αυτό το κεφάλαιο της ιστορίας – **ποια είναι η σημερινή αφήγηση της Αριστεράς;**

Με μία ματιά στο διαδίκτυο, μπορεί κάποιος να αλιεύσει σχετικά εύκολα και γρήγορα δεκάδες ίσως και εκατοντάδες άρθρα για τη συγκεκριμένη εποχή και να διακρίνει κάποια κοινά στοιχεία, ένα μοτίβο που διαπερνάει τη σημερινή εικόνα την οποία έχει η Αριστερά για αυτούς που θεωρεί πολιτικούς της προγόνους. Πριν φτάσουμε στο σήμερα θα είχε ενδιαφέρον να κάνουμε μία αναδρομή.

Η επίσημη ιστοριογραφία ακολούθησε, όπως συμβαίνει συνήθως, την εικόνα που θέλησε να καλλιεργήσει το ίδιο το Κράτος για την κρίσιμη δεκαετία του '40. Μέχρι και το 1974 μελέτες και πονήματα, όπως το αφάνταστα δυσάρεστο *Επανάστασις και Ήττα* του Δημητρίου Κουσούλα, υπήρξαν πολύ κοντά στο κρατικό αφήγημα και αναντίρρητα έβρισκαν εύκολα τη θέση τους στο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Η κατάρρευση της Χούντας και η Μεταπολίτευση έδωσαν χώρο σε πιο νηφάλιες φωνές και κυρίως σε πιο έντιμες. Η Μεταπολίτευση σήμανε όμως και την αντικατάσταση της κρατικής αφήγησης γύρω από δύσκολα ζητήματα, όπως αυτό της Αντίστασης και του Εμφυλίου Πολέμου. Ποιο είναι όμως το νέο κρατικό αφήγημα;

Οι ρίζες της νέας κρατικής αφήγησης μπορούν να εντοπιστούν στη

ρητορεία πολιτικών του λεγόμενου Κέντρου, το σχήμα της Εθνικής Συμφιλίωσης εμφανίζεται έστω και αδρά στον πολιτικό λόγο του, αναβαπτισμένου από τον Ανένδοτο, Γεωργίου Παπανδρέου. Με πολύ πιο συγκεκριμένο τρόπο όμως θα εμφανιστεί στον λόγο του Ανδρέα Παπανδρέου, στα χρόνια της Δικτατορίας ακόμα.

Στο βιβλίου του, *Η Δημοκρατία στο Απόσπασμα*, η Αντίσταση και συγκεκριμένα το ΕΑΜ, εμφανίζεται ως κοινωνικός σχηματισμός ο οποίος δημιουργήθηκε μεν από το ΚΚΕ, ξέφυγε από τον έλεγχο και την επιρροή του δε. Η σύγκρουση του Δεκέμβρη του 1944, η Τρομοκρατία και ο Εμφύλιος, αποδίδονται πρώτον στη Δεξιά και δεύτερον στα Ιακωβίνα στοιχεία του Κομμουνιστικού Κόμματος. Επιχειρείται ήδη μία προσπάθεια αποσύνδεσης του ΚΚΕ από το δημιούργημά του, το ΕΑΜ, ενώ εμφανίζεται και το αγαπημένο μανιχαϊστικό δίπολο του Ανδρέα, Δεξιά-Αντιδεξιά. Ο ταξικός χαρακτήρας των διεκδικήσεων της περιόδου και οι έντονες κοινωνικές ζυμώσεις που αναπτύχθηκαν στην «Ελεύθερη Ελλάδα» αποσιωπούνται εντέχνως.

Η κυβερνητική αλλαγή του 1981 συνετέλεσε στη βαθμιαία αναδιαμόρφωση της κρατικής αφήγησης. Η συμπόρευση παλαιών στελεχών της Αντίστασης με το ΠΑΣΟΚ και η στάση του Φλωράκη, που αναζητούσε την αναγνώριση του αστικού πολιτικού χώρου όπως-όπως, βοήθησαν στο να καθιερωθεί το σχήμα «Εθνική Αντίσταση – Εθνική Συμφιλίωση». Το σχήμα αυτό αποδεικνύεται και σήμερα αρκετά ανθεκτικό. Αυτό δεν σημαίνει πως θα κρατήσει αιώνια -οι αναθεωρητές τύπου Καλύβα βρίσκουν ευήκοα ώτα και ήδη λαμβάνουν δυσανάλογης, σε σχέση με την ποιότητα της εργασίας τους, δημοσιότητας.

Η σημερινή Αριστερά, καλλιέργησε σε μεγάλο βαθμό τις απόψεις της σε συνάρτηση με το αφήγημα του ΠΑΣΟΚ. Βασικό γνώρισμα της αφήγησης της εποχής, τα χαρακτηριστικά της οποίας αποκρυσταλλώθηκαν μετά τις κατακλυσμιαίες εξελίξεις της δεκαετίας του '90, ήταν η προσπάθεια της από-ΚΚΕδοποίησης (αν στέκει ο όρος) του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ. Το έργο σταθμός αυτής της προσπάθειας, είναι ο *Αρχηγός των Ατάκτων*.

Εν συντομία, στο συγκεκριμένο έργο ο Άρης Βελουχιώτης, ο Καπετάνιος του ΕΛΑΣ, εμφανίζεται ως γνήσιος λαϊκός ηγέτης, ενσάρκωση των οραμάτων του ελληνικού λαού, ο οποίος σε κάθε του βήμα εμποδίζεται από στριφνά κομματικά στελέχη, όπως ο Τάσος Λευτεριάς ή ο Γιώργης Σιάντος. Η σχέση του Άρη με το Κόμμα προβάλλεται διακριτικά και αναγνωρίζεται, όμως όχι και η σχέση του Κόμματος με το ΕΑΜ και τον ΕΛΑΣ. Και οι δύο σχηματισμοί ξεπέρασαν το Κόμμα, το οποίο προσπαθεί μάταια να επιβεβαιώσει την εξουσία του. Ο γοητευτικός τρόπος με τον οποίο ο Χαριτόπουλος σκιαγραφεί την προσωπικότητα του Βελουχιώτη καμουφλάρει αυτή τη χονδροειδή διαστρέβλωση των συσχετισμών εξουσίας εντός της Αντίστασης.

Ποια είναι τελικά η Λαοκρατία, για την οποία μάχεται ο Άρης; Αν το ΚΚΕ δεν έχει πραγματικό έλεγχο πάνω στα δημιουργήματά του, το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ, πώς υιοθετούνται βασικές στρατηγικές επιλογές του Κόμματος, όπως η τριμερής διοίκηση με την ύπαρξη πολιτικών επιτροπών, η πατριωτική ρητορική, η απεγνωσμένη προσπάθεια αναγνώρισης από τον αστικό πολιτικό χώρο;

Σήμερα, ελάχιστοι είναι αυτοί που αμφισβητούν την κυριαρχία του ΚΚΕ στο ΕΑΜ -η παραχώρηση δικαιώματος ψήφου στις γυναίκες πήγε χέρι-χέρι με τις εκτελέσεις Αρχαιομαρξιστών και λοιπών εχθρών του Κόμματος. Η δεκαετία του '90 όμως και τα γεγονότα της, έκαναν δημοφιλή μία θεώρηση που θα υποβάθμιζε τον ρόλο του ΚΚΕ.

Η διάλυση του Συνασπισμού, η επικράτηση των Σταλινικών εντός του Κόμματος με την εκλογή της Αλέκας Παπαρήγα και η πρωτοφανής περιχαράκωση του Περισσού είναι τα γεγονότα υπό το πρίσμα των οποίων η εκτός ΚΚΕ Αριστερά γοητεύτηκε από μία, Πασοκικής ουσιαστικά έμπνευσης, αφήγηση για τα γεγονότα της Αντίστασης.

Η γοητεία του ΕΑΜ αυξήθηκε κατακόρυφα στα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης -για να περάσουμε στο σήμερα. Τα μετωπικά σχήματα ανέκαθεν ασκούσαν έντονη γοητεία στην Αριστερά -πόσο

μάλλον όταν υπήρχε ένα ένδοξο προηγούμενο! Οι εκλογικές αυταπάτες όμως διαλύθηκαν το 2015 και αυτό που ακολούθησε ήταν μία τρομακτική αναδίπλωση. Όσον αφορά όμως τον τρόπο με τον οποίο η Αριστερά άρχισε να βλέπει το παρελθόν, φτάσαμε σε επίπεδα αναχωρητισμού από την πραγματικότητα. Η λέξη αναχωρητισμός είναι ίσως υπερβολική, αλλά αρκετά ακριβής εν προκειμένω.

Αρχικά, ο ρόλος του ΚΚΕ στη συγκρότηση αλλά κυρίως στην καθοδήγηση του ΕΑΜ αναγνωρίστηκε. Η τρομακτική επίθεση του συστήματος στην κοινωνία βοήθησε στο να αναδειχθεί εκ νέου η ταξική και κοινωνική διάσταση της Αντίστασης -πέραν της «Εθνικοαπελευθερωτικής». Αυτό δημιουργεί όμως αρκετές προβληματικές. Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί το ΚΚΕ είναι περίπου ο ίδιος με αυτόν με τον οποίο λειτουργούσε και τότε. Πώς είναι δυνατόν να αποθεώνεται ένα Πολιτικό Γραφείο, που τότε δεν διέγραφε απλώς διαφωνούντες αλλά μπορούσε και να τους εκτελεί ως πράκτορες του «ταξικού εχθρού»;

Και αν η αμφίθυμη σχέση της Αριστεράς με τα Μπολσεβικικού τύπου κόμματα είναι γνωστή, ανεξήγητη μένει η απουσία οποιασδήποτε κριτικής σε ζητήματα όπως αυτό της ΟΠΛΑ ή της πατριωτικής ρητορείας του ΕΑΜ, η οποία προκάλεσε αρκετές περιπλοκές και προβλήματα ενώ συν της άλλης, τους έφερε σε ευθεία αντιπαράθεση με γνήσιους Διεθνιστές.

Η λατρεία αυτή προς καθετί σχετικό με την Αντίσταση συμπληρώνεται με μια σειρά άρθρων, στα οποία εμφανίζεται ένας φοβερός φетиχισμός γύρω από τους αριθμούς της Αντίστασης: ο ΕΛΑΣ φτάνει να αριθμεί έως και 150.000 μαχητές, η ΕΠΟΝ 650.000 μέλη (!!!) -ένας στους δέκα περίπου κατοίκους της εξαντλημένης, από την Κατοχή, Ελλάδας- ενώ γεγονότα διαστρεβλώνονται με εξόφθαλμο τρόπο. Ενδεικτικά, η αριστερή αρθρογραφία εμφανίζει τις εκκαθαριστικές επιχειρήσεις του 1944 ως τρομακτικές γερμανικές αποτυχίες ενώ σήμερα γνωρίζουμε πως ακριβώς εκείνες οι επιχειρήσεις έφεραν τον ΕΛΑΣ στα όρια της αποσύνθεσης και δημιούργησαν ρήγμα στις σχέσεις του με τους πληθυσμούς της ορεινής Ελλάδας -πληθυσμοί οι οποίοι έφταναν

σιγά-σιγά στα όρια της αντοχής τους.

Η υπερβολή αυτή δεν είναι άσχετη με τα τεκταινόμενα στον χώρο της Αριστεράς. Η ταπείνωση που δέχτηκε ο συγκεκριμένος πολιτικός χώρος με την άνοδο και τη μεταστροφή του ΣΥΡΙΖΑ σε νεοφιλελεύθερο κόμμα, αντί να πυροδοτήσει μία γενναία συζήτηση για τη σχέση και τους στόχους της Αριστεράς όσον αφορά το Κράτος και την Εξουσία, οδήγησε σε παράκρουση και μία αναδίπλωση στην αναπόληση ενός ιδεατού παρελθόντος, η οποία ίσως να μην έχει προηγούμενο στη σύγχρονη ιστορία των κινημάτων στην Ελλάδα.

Το σημερινό αδύνατο της κατάληψης της εξουσίας μέσα από μία επαναστατική διαδικασία Λενινιστικού τύπου, αντιπαραβάλλεται ευθέως με το παρελθόν της Αντίστασης -η οποία θεωρητικά έφτασε πολύ κοντά στην πραγμάτωση μίας τέτοιας διαδικασίας- και οδηγεί σε απογοητεύσεις. Τέτοιες στάσεις, απέναντι στην πραγματικότητα, συμβάλλουν ίσως σημαντικά στη **διατήρηση της ιδιότητας**, στάση που τηρεί μεγάλο κομμάτι των κοινωνικών αγωνιστών, οι οποίοι βάσισαν υπερβολικές από τις ελπίδες τους στην εκλογική νίκη του ΣΥΡΙΖΑ. Δεν είναι όμως άσχετη με τον τρόπο με τον οποίο βλέπει η Αριστερά τον κόσμο. Οι ηγέτες, οι ήρωες, οι αγωνιστές που θα τραβήξουν το κάρο της Επανάστασης υπάρχουν σίγουρα ή θα υπάρξουν και θα πρέπει να υπάρξουν -αλλά η εικόνα τους θα είναι πιο κοντά στους γενειοφόρους με τα σταυρωτά φουσεκλίκια, παρά στον άνθρωπο με τον οποίο περιμένετε μαζί το λεωφορείο στη στάση.

Έχουμε φτάσει λοιπόν σε ένα σημείο όπου η Αριστερά, βρισκόμενη σε μία απίστευτη αμηχανία μετά τα γεγονότα του 2015 τα οποία και εξέλαβε ως προδοσία του ΣΥΡΙΖΑ, αντλεί την πολιτική της νομιμοποίηση από το απώτατο παρελθόν της, υιοθετώντας άκριτα κάθε πτυχή των αγώνων της περιόδου της δεκαετίας του '40 - εσχάτως και κάπως πιο δειλά, στην Αντίσταση και τον ΕΛΑΣ προστίθεται ο Εμφύλιος Πόλεμος και ο Δημοκρατικός Στρατός.

Το καλεντάρι είναι σηματοδομένο με σωρεία ημερομηνιών, η ίδρυση

του ΕΑΜ στις 27 Σεπτεμβρίου, η «Απελευθέρωση» της Αθήνας στις 12 Οκτωβρίου και ένα σωρό ακόμα, ημέρες κατά τις οποίες η σχετική αρθρογραφία και εκδηλώσεις ξεπερνούν το καθ' όλα θεμιτό πλαίσιο της μνήμης και της άντλησης διδαγμάτων και μετατρέπονται σε εργαλεία που δικαιολογούν τη δράση και την ύπαρξη της Αριστεράς στο σήμερα. Στην αμηχανία αυτή πρέπει να προσθέσουμε και την αδυναμία των παραδοσιακών αφηγήσεων να εξηγήσουν τη θεαματική άνοδο της Χρυσής Αυγής σε εργατικές συνοικίες, όπως αυτές του Πειραιά και της Νίκαιας. Είναι πράγματι πολύ όμορφη η εικόνα της Πηγάδας του Μελιγαλά, στο σήμερα όμως δεν έχει να προσφέρει και πολλά παραπάνω από έναν συμβολισμό.

Το όλο κείμενο δεν έχει κανέναν σκοπό να μηδενίσει τη συνεισφορά του ΕΑΜ στην Αντίσταση και στη σημασία που αυτό κατέχει στους κοινωνικούς αγώνες που έλαβαν χώρα στο ελληνικό κράτος. Το αντίθετο μάλλον. Η Αντίσταση της περιόδου 1941-44, ένα τόσο σημαντικό επεισόδιο στους αγώνες της κοινωνίας - ίσως το σημαντικότερο, πρέπει να αντιμετωπίζεται με σεβασμό και κυρίως με ειλικρίνεια και εντιμότητα. Οι μύθοι και ο φετιχισμός των αριθμών είναι ίδια άλλων πολιτικών χώρων, υποτίθεται όχι της Αριστεράς. Τα διδάγματα είναι χρήσιμα και αναγκαία - οι μυθικές αφηγήσεις όχι. Με την ίδια εντιμότητα θα πρέπει να αντιμετωπιστούν και αντιμετωπίζονται ήδη από την κοινωνία, αναθεωρητικές απόψεις τύπου Καλύβα, οι οποίες στην πραγματικότητα απλώς ξαναφέρνουν στην επικαιρότητα τη ρητορεία του Μετεμφυλιακού κράτους. Αυτό όμως το ζήτημα αποτελεί άλλη συζήτηση.

Καθεστωτικές Εϊτίλες

Μπάμπης Βλάχος

Λένε ότι την Ιστορία τη γράφουν οι... νικητές. Εν προκειμένω οι αριστερούληδες που διορίστηκαν απ' ό,τι φαίνεται επιστήμονες επί και μέσω Πασόκ. Ή, η αποφασιστική επικράτηση, καθοριστική για τα Έιτυς παγκοσμίως (και στη χώρα μας) των μήντια – πράγμα που καταντάει περίπου το ίδιο. Μια και την έκθεση που είδαμε στο Γκάζι θα τη ζήλευε οπωσδήποτε από εκπαιδευτική άποψη, όπως παλαιότερα τα ιστορικά ντοκουμέντα του Σκάι, ακόμη και το ίδρυμα Σόρος.

Η «Ελλάδα του '80» μπορεί να πουλάει «αισθητικά» και «νοσταλγικά», απέχει όμως παρασάγγας από τις όποιες αλήθειες και την πραγματικότητα της εποχής, ακόμη κι όταν παριστάνει ότι «κοροϊδεύει». Ανθολογώντας και τσιμπολογώντας, από τα πρωτοσέλιδα του Λαμπράκη κατά προτεραιότητα, τα κατατοπιστικά και αμερόληπτα, όντας παντελώς εκτός της (ταπεινής) πραγματικότητας των αιώνιων θυμάτων της Ιστορίας -των σύγχρονων ψηφοφόρων/δημοκρατών, της πελατείας του «σοσιαλισμού», της χρόνιας ρωμαίικης κακομοιριάς αλλά και της επερχόμενης «λαμογιάς»-, που όμως έχαναν ήδη τότε τουλάχιστον τις ιδεολογικές τους αυταπάτες, μια και η Πρόοδος (εκτός από οικονομική) είναι πρωτίστως αναγκαιότητα και ιδεολογία της εξουσίας και ποτέ δεν υπήρξε «για όλους»- δεν κάνει καν ως Έκθεση την προσπάθεια ενός καλού μουσείου, ενός μαυσωλείου βρ' αδερφέ... Παραχαράσσουντας εν πολλοίς, για λόγους αμεροληψίας υποθέτουμε, ακόμη και την είδηση. Αρκεί, να πιστέψει κανείς την πασοκική προμετωπίδα περί «ευημερίας, δημοκρατίας» και... «Μέλλοντος». Που σήμερα πλέον, είτε με το στανιό, είτε από μεθαύριο-με-το-καλό χωρίς μνημόνια -όπως ισχυρίζεται ο εκάστοτε μεταΠασόκ Τσίπρας-, όλοι το έχουμε δει πού έβγαλε, πού μας πηγαίνει. Και ευτυχώς που η σύγχρονη φυσική απορρίπτει ως λάθος κι αναξιόπιστη την εκπαιδευτική γραμμή παρελθόν-παρόν-και μέλλον. Ευτυχώς. Γιατί αυτή η γραμμικότητα είναι που μας κακόμαθε.

*

Για παράδειγμα: Οπωσδήποτε το να μην εννοείς αυτά που λες ή και, άλλα να εννοείς κι άλλα να κάνεις, είναι μια κατάκτηση

και συνήθεια που ο νεοΈλληνας άργησε να τη σπουδάσει και να τη μοιράζεται, να την εκδημοκρατίσει. Αλλά αφότου πήρε το πτυχίο της ποιος τον πιάνει.

Η μεγάλη αλλαγή λοιπόν που οριστικοποίησε, καθιέρωσε και διέδωσε τέτοιες και άλλες πολλές, τις νέες συνήθειες της δεκαετίας του '80, επιπλέον και γιατί έβαλε επιτέλους την τηλεόραση στο κάθε σπίτι -και προς το τέλος της δεκαετίας σε παγκόσμια κλίμακα εκκίνησε το Ίντερνετ και την κινητή τηλεφωνία-, στη χώρα μας λειτούργησε και πραγματώθηκε όχι μόνο με τον πολιτισμική **μικροαστίλα** που επιδεικνύει η Τεχνόπολη και -μη χάσει- η Στέγη mall, αλλά βέβαια κυρίως με την ξέκωλα μεταδοτική, την αχαλίνωτη τότε **Πασοκίλα**. Πράγματι. Το Πασόκ στην εξουσία, καταρχάς πέτυχε πάραυτα να καθλώσει κι... αποδομήσει το επικίνδυνα κοχλάζον κατά την πρώτη μεταπολίτευση -σε εποχές, ακόμη, ιδεών- Κοινωνικό Ζήτημα.

Μετατρέποντας κάθε τι Κοινωνικό σε εξαγοράσιμο, σε κρατικό (στο αντίθετό του δηλαδή) – σε Κρατισμό. (Και δεν εννοούμε βέβαια τις κρατικοποιήσεις που ήδη, τις μεγαλειωδέστερες, είχε ήδη κάνει ο Καραμανλής, και που ακόμη κι ο Μητσοτάκης αργότερα συνέχισε ως ενδεικνυόμενες για τον εγχώριο καπιταλισμό...) Πολλά χρόνια αργότερα το ίδιο θα επιτύχει και το μετα-πασόκ Σύριζα. Με την αρκούντως σημαντική διαφορά βέβαια, ότι το Πασόκ το πέτυχε μοιράζοντας (ξένο) χρήμα. Έως ότου εξαγοραστεί και διαφθαρεί -τον καιρό του Σημίτη, και επί Χρηματιστηρίου- και η τελευταία γιαγιά στο τελευταίο ακριτικό χωριό. Ενώ ο μεταμοντέρνος Σύριζα το πετυχαίνει ακολουθώντας πιστά την πρόσφατη, παγκόσμια χρηματοπιστωτική ολοκλήρωση, του Ελέγχου δια της κάρτας (σίγουρα και σε χώρες χωρίς κάπιταλ κοντρόλς, όπως η Σιγκαπούρη για παράδειγμα), της δραστικά περιορισμένης ρευστότητας. Και προπαντός, με τη συνολική Ιδρυματοποίηση του πληθυσμού – αρκεί το χρεωκοπημένο κράτος (και οι ίδιοι) ναν' καλά.

Στα Έιτυς λοιπόν, επιτεύχθηκε στη χώρα -μέσω εξαγοράς και εργαλειοποίησης- ο οριστικός κατακερματισμός της Κοινότητας για λογαριασμό του Ατόμου. Ο εξαγριωμένος, ο ριζικός

εκδυτικισμός (στο όνομα του «σοσιαλισμού» μάλιστα), που καμία Δεξιά δεν μπορούσε μέχρι τότε να πετύχει... Αυτή η μοντέρνα διάλυση, ενός αποπλανημένου -στα πεδία των μαχών του χρήματος- Εαυτού, το πολλά υποσχόμενο όργιο του ατομικισμού. Η αχαλίνωτη μίμηση του homo communicans, η αφασία του teleopticus – ζώου κι επενδυτή ταυτόχρονα. Κι η αρρωστιάρικη απληστία του νεόπλουτου με τα νέα ήθη, που από αυτήν εδώ τη δεκαετία -βάλε και τη σχεδιασμένη ατιμωρησία- αρχίζει ήδη και κτυπάει κόκκινο.

Γιατί το Πασόκ, με ξένα κόλλυβα, πέτυχε κι εκλαϊκευσε τον φαουστικό άνθρωπο. Η γενικευμένη εξαγορά, η Αλλαγή του, ως πλάνο... δημοκρατικής/ μικροκυτταρικής διείσδυσης της εξουσίας, υπήρξε εν τέλει ο απενοχοποιημένος Διάολος για τον νεοΈλληνα. Που πήρε φόρα. Μέχρι ο Σόιμπλε κι οι προτεστάντες του λίγα χρόνια αργότερα, να τον ξαναγεμίσουν δανεικά και ενοχές.

Και όλα αυτά κάτω απ' τον πέπλο του «εκσυγχρονισμού» και της Προόδου. Άλλωστε, πάντα η σύγχρονη εξουσία βάφτιζε «ανάπτυξη» τη μηχανή της.

*

Έτσι λοιπόν, όποιος δεν καταδείχνει/ καταγγέλλει αυτό που άλωσε τον νεοΈλληνα της μεταπολίτευσης, κάνοντας δήθεν επιστήμη τη σήμερα ημέρα και κοινωνιολογία... των μήντια (είτε ως αριστερός είτε ως δεξιός, είτε -προπάντων- ως νεοφασίζων/(νεο)φιλελές, κεντρώος δηλαδή), στην καλύτερη περίπτωση παίζει απλώς το παιχνίδι, την «αρπαχτή», της λεγόμενης μεταμοντέρνας Αγοράς – τίποτε άλλο. Της ανάπηρης κι αυτής, λόγω «κρίσεως».

Στην Ελλάδα φαίνεται, το καθυστερημένα μεταμοντέρνο, όχι ο μηδενισμός ή η απάτη του αλλά η συνακόλουθη μπούρδα είναι αυτό που σήμερα επιπλέει. Από την πολιτική και τον Σύριζα, από τον Μητσοτάκη και τους... δημοκράτες ψηφοφόρους, έως τις δήθεν «πειραγμένες» θεατρικές παραστάσεις που πλειοδοτούν. Μόδα που διαπερνάει βέβαια κουτσά στραβά και τις εκπαιδευτικές μπούρδες

τύπου Τεχνόπολης και Στέγης για τα Έιτυς... Ευτυχώς που υπήρχε και κάνα πάρτυ.

*

Γιατί εκείνο που χάθηκε αλλά δεν λέγεται, για πολλοστή -ας πούμε- φορά στην Ιστορία, απ' τη δεκαετία του '80 σίγουρα, μαζί με την «αθωότητα» της Κοινότητας και ίσως οριστικά τον κόσμο των Ιδεών, είναι η... ιδέα της Ελευθερίας. Όχι η ίδια που, τότε υπήρξε; Όχι αυτήν που σου προσφέρει το χρήμα. Αλλά, η έ λ λ ε ι ψ ή τ η ς . Από τα μάτια των τωρινών σκλάβων. Εύκολα τη διακρίνει κανείς.

Και γιατί όπως έγραφε κάποιος φίλος τότε, στο μόνο πραγματικά σημαντικό περιοδικό στα Έιτυς (και που βέβαια δεν υπάρχει στην Έκθεση) «...Μάς ξημερώνει η ευτυχία του ζώου. Θα περισεύσει ίσως ο άρτος ο επιούσιος. (Κι η ατιμωρησία, λέω εγώ.) Αλλά θα λείψουν αυτά που έθρεψαν την Κοινότητα... (Ο πάλαι ποτέ, ο απαγορευμένος -ιδίως στις προηγμένες δυτικές κοινωνίες!- Δημόσιος Χώρος.)». Υπερβολές.

Εκτός κι αν είχε προβλέψει ως ανθρωπότυπο τον δήμαρχο των «επιτυχημένων» CEO, τον... απλό υπηρέτη του νόμου και της τάξης, κάποιον Καμίνη.

Η Σοσιαλδημοκρατική Ψευδαίσθηση

Immanuel Wallerstein

Η σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε στο απόγειό της την περίοδο από το 1945 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60. Σ' αυτήν τη χρονική περίοδο, αντιπροσώπευσε μια ιδεολογία και ένα κίνημα που είχε

να κάνει με τη χρήση των πόρων του κράτους, εξασφαλίζοντας την αναδιανομή τους στην πλειοψηφία του πληθυσμού με συγκεκριμένους τρόπους: διεύρυνση των παροχών εκπαίδευσης και υγείας, εξασφάλιση των επιπέδων εισοδήματος εφ' όρου ζωής με την εφαρμογή προγραμμάτων που καλύπτουν τις ανάγκες ατόμων μη «μισθοδοτούμενων», όπως τα παιδιά και οι νέοι, προγράμματα για μείωση της ανεργίας. Η σοσιαλδημοκρατία υποσχέθηκε ένα ακόμα καλύτερο μέλλον για τις μελλοντικές γενιές, ένα μόνιμα αυξανόμενο επίπεδο του εθνικού και οικογενειακού εισοδήματος. Έτσι είχαμε το λεγόμενο κράτος πρόνοιας. Η ιδεολογία της σοσιαλδημοκρατίας αντανάκλούσε την άποψη ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να «μεταρρυθμιστεί» και να αποκτήσει ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο.

Οι σοσιαλδημοκράτες ήταν πιο ισχυροί στη Δυτική Ευρώπη, τη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες (όπου καλούνταν New Deal Δημοκράτες) – εν συντομία, στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες του παγκόσμιου συστήματος, εκείνες που αποτελούσαν τον λεγόμενο πανευρωπαϊκό κόσμο. Ήταν τόσο επιτυχημένοι, που ακόμα και οι δεξιοί αντίπαλοί τους ενέκριναν την έννοια του κράτους πρόνοιας, προσπαθώντας απλώς να μειώσουν το κόστος και το εύρος του. Στον υπόλοιπο κόσμο, τα κράτη προσπάθησαν να ακολουθήσουν αυτήν τη νέα μόδα με προγράμματα εθνικής «ανάπτυξης».

Η σοσιαλδημοκρατία ήταν ένα πολύ πετυχημένο πρόγραμμα στην διάρκεια αυτής της περιόδου. Υποστηρίχθηκε από δύο δεδομένα της εποχής: την απίστευτη διόγκωση της παγκόσμιας οικονομίας, που δημιούργησε τους πόρους ώστε να είναι δυνατή η αναδιανομή, και την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών στο παγκόσμιο σύστημα, που εξασφάλιζε τη σταθερότητά του και ειδικά την απουσία διευρυμένης βίας μέσα σ' αυτήν τη ζώνη ευημερίας.

Αυτή η ρόδινη εικόνα δεν κράτησε για πολύ. Τα δύο δεδομένα έπαψαν να υφίστανται. Η παγκόσμια οικονομία σταμάτησε να αναπτύσσεται και εισήλθε σε στασιμότητα, στην οποία ακόμα ζούμε, και οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να εξασθενούν ως

ηγεμονική δύναμη. Και τα δύο νέα δεδομένα επιταχύνθηκαν σημαντικά στον 21 αιώνα.

Η νέα εποχή που ξεκίνησε τη δεκαετία του '70 είδε το τέλος της παγκόσμιας κεντρώας συναίνεσης πάνω στις αρχές του κράτους πρόνοιας και της κρατικοδίαιτης «ανάπτυξης». Αντικαταστάθηκε από μια νέα, πιο δεξιόστροφη ιδεολογία, που ονομάστηκε νεοφιλελευθερισμός, και κήρυσσε τις αξίες της εξάρτησης από τις αγορές και όχι από τις κυβερνήσεις. Το πρόγραμμα αυτό βασίστηκε στην υποτιθέμενη νέα πραγματικότητα της «παγκοσμιοποίησης» στην οποία «δεν υπήρχε εναλλακτικός δρόμος».

Η εφαρμογή νεοφιλελεύθερων προγραμμάτων έμοιαζε να διατηρεί αυξανόμενα επίπεδα ανάπτυξης στις αγορές, αλλά την ίδια στιγμή οδήγησε σε αύξηση των παγκόσμιων επιπέδων χρέους, ανεργίας και μείωση των αληθινών αποδοχών για την πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρόλα αυτά, τα κόμματα που αποτέλεσαν τους στυλοβάτες των αριστερών σοσιαλδημοκρατικών προγραμμάτων μετακινήθηκαν σταθερά προς τα δεξιά, είτε αποφεύγοντας είτε υποβαθμίζοντας το ρόλο του κράτους πρόνοιας, αποδεχόμενα ότι ο ρόλος των ρεφορμιστικών κυβερνήσεων πρέπει να περιοριστεί σημαντικά.

Καθόσον τα αρνητικά αποτελέσματα στην πλειοψηφία των πληθυσμών έγιναν αισθητά ακόμα και μέσα στον αναπτυγμένο πανευρωπαϊκό κόσμο, στον υπόλοιπο κόσμο ήταν ακόμα πιο οξεία. Τι θα έπρεπε να κάνουν οι κυβερνήσεις; Άρχισαν να εκμεταλλεύονται την εξασθένιση των Ηνωμένων Πολιτειών (και κατ' επέκταση του πανευρωπαϊκού κόσμου) εστιάζοντας στη δική τους εθνική «ανάπτυξη». Χρησιμοποίησαν τους κρατικούς μηχανισμούς τους και το συνολικά χαμηλότερο κόστος παραγωγής, ώστε να γίνουν «αναδυόμενες» οικονομίες. Όσο πιο «αριστερή» ήταν η ρητορεία τους ακόμη και οι πολιτικές δεσμεύσεις τους, τόσο περισσότερο ήταν αποφασισμένοι για «ανάπτυξη».

Θα πετύχει αυτό το πρόγραμμα για τις αναδυόμενες οικονομίες, όπως πέτυχε για τον Πανευρωπαϊκό κόσμο την περίοδο μετά το

1945; Είναι περισσότερο από εμφανές ότι δεν μπορεί να πετύχει, παρά τους θαυμαστούς ρυθμούς «ανάπτυξης» μερικών από αυτές τις χώρες –όπως οι επονομαζόμενες BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα)– τα τελευταία πέντε με δέκα χρόνια. Γιατί υπάρχουν μερικές σημαντικές διαφορές μεταξύ της σημερινής κατάστασης του παγκόσμιου συστήματος και εκείνου την περίοδο μετά το 1945.

Πρώτον, τα επίπεδα κόστους παραγωγής, παρά τις προσπάθειες των νεοφιλελεύθερων να τα μειώσουν, είναι στην πραγματικότητα υψηλότερα απ' ό,τι την περίοδο μετά το 1945, και απειλούν τις πραγματικές δυνατότητες συγκέντρωσης κεφαλαίου. Αυτό κάνει τον καπιταλισμό ένα σύστημα λιγότερο ελκυστικό για τους καπιταλιστές, και οι πιο διορατικοί απ' αυτούς ψάχνουν για εναλλακτικούς τρόπους να εξασφαλίσουν τα προνόμιά τους.

Δεύτερον, η ικανότητα των αναδυόμενων οικονομιών να αυξάνουν σε μικρό χρονικό διάστημα τον πλούτο τους προκαλεί πιέσεις στη διαθεσιμότητα των πόρων που χρειάζονται για τις ανάγκες τους. Έτσι, εμφανίζεται ένας αυξανόμενος ανταγωνισμός για απόκτηση γης, νερού, τροφής και ενεργειακών πόρων, που οδηγεί όχι μόνο σε μανιώδεις αγώνες αλλά και σε μείωση της παγκόσμιας ικανότητας των καπιταλιστών να συγκεντρώνουν κεφάλαιο.

Τρίτον, η τεράστια διόγκωση της καπιταλιστικής παραγωγής προκάλεσε μια σοβαρή πίεση στην παγκόσμια οικολογία, τέτοιου βαθμού που ο πλανήτης οδηγήθηκε σε περιβαλλοντική κρίση, οι επιπτώσεις της οποίας απειλούν την ποιότητα της ζωής σε όλο τον κόσμο. Πυροδότησε, επίσης, ένα κίνημα θεμελιώδους αναθεώρησης των αρχών της «επέκτασης» και «ανάπτυξης» ως οικονομικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αυτή η αυξανόμενη απαίτηση για μια διαφορετική «πολιτισμική» προοπτική είναι αυτό που στη Λατινική Αμερική αποκαλείται κίνημα για «*buen vivir*» (ένα βιώσιμο κόσμο).

Τέταρτον, οι απαιτήσεις των κατώτερων ομάδων ανθρώπων για αληθινή συμμετοχή στη παγκόσμια διαδικασία λήψης αποφάσεων απευθύνονται όχι μόνο προς τους «καπιταλιστές» αλλά και προς

τις «αριστερές» κυβερνήσεις που προωθούν την εθνική «ανάπτυξη».

Πέμπτον, ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων, συν την ορατή εξασθένιση της πρότερης ηγεμονικής ισχύος, δημιούργησε ένα κλίμα σταθερών και ριζικών διακυμάνσεων στην παγκόσμια οικονομία και στη γεωπολιτική κατάσταση, με αποτέλεσμα να παραλύσουν και οι επιχειρηματίες του κόσμου και οι κυβερνήσεις του κόσμου. Ο βαθμός αβεβαιότητας –όχι μόνο μακροπρόθεσμα αλλά και βραχυπρόθεσμα– έχει αυξηθεί αισθητά και μαζί μ' αυτόν και τα πραγματικά επίπεδα βίας.

Η σοσιαλδημοκρατική λύση έχει γίνει μια ψευδαίσθηση. Το ερώτημα είναι τι θα την αντικαταστήσει για τη συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ο Immanuel Maurice Wallerstein (1930, Ν. Υόρκη) είναι αμερικανός κοινωνιολόγος και αναλυτής κοσμοσυστημάτων διεθνούς κύρους. Είναι μέλος του τμήματος κοινωνιολογίας του Γέιλ και της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού Social Evolution & History. Το 2003 βραβεύτηκε από την Αμερικανική Κοινωνιολογική Ένωση ως διακεκριμένος ακαδημαϊκός. Συμμετείχε ενεργά στις συναντήσεις του World Social Forum, υποστηρίζοντας ότι «βρισκόμαστε στο στάδιο της μετάβασης από την υπάρχουσα καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία σε ένα νέο σύστημα, και το σπουδαίο πολιτικό διακύβευμα της εποχής μας είναι ποιο νέο είδος συστημικής τάξης θα αντικαταστήσει το υπάρχον».

<https://iwallerstein.com/socialdemocratic-illusion/>

[Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3](#)